

Beknopt Verslag van het 5de Internationale Tandheelkundig Congres te Berlijn.

Niet ongaarne geef ik gevolg aan het mij gedane verzoek, een verslag op te maken over het 5de Internationale Tandheelkundig Congres, ten behoeve van het „Tijdschrift voor Tandheelkunde“.

Men kan zich natuurlijk levendig voorstellen, dat het mij onmogelijk is, breedvoerig uit te weiden over het daar ten gehooore gebrachte; om een goed overzicht van den daar verrichten, reusachtigen arbeid te krijgen zal men het best doen, de officiële rapporten af te wachten.

De dagen, gewijd aan de Tandheelkunde, die we van den 23sten tot den 28sten Augustus doorbrachten in 't Rijksdaggebouw te Berlijn, zijn gewichtige dagen voor de tandheelkundige wetenschap.

Onvergetelijk zullen ze blijven voor ieder, die ze meemaakte en de indruk, dien ze buiten onzen kring gemaakt hebben, zal zich nog langen tijd doen gevoelen.

Nimmer te voren was de deelname aan een Tandheelkundig Congres zoo groot; men had op 1000 bezoekers gerekend — op den openingsdag waren 2000 leden ingeschreven.

De Regelingscommissie, met Prof. Walkhoff als Voorzitter en Dr. Schaeffer-Stuckert als Algemeen Secretaris aan de spits, was ten volle voor haar taak berekend en allen waren verrukt over de uitmuntende wijze, waarop de kolossale vergadering was voorbereid. Voorwaar! genoemde Heeren en hun bekwame medewerkers kunnen tevreden zijn met hun succes.

Niet alzoo de Heeren van het Feest-Comité. Ik ben overtuigd, dat zij met de beste bedoelingen bezielde waren, maar in de uitvoering zijn ze verre te kort geschoten. Hun bleek de taak te machtig. Ook, al nemen we aan, dat de stroom van gasten, die op 't laatste oogenblik kwam opzetten, de Heeren verrast heeft, dan nog kan dit niet als verontschuldiging dienen voor de slechte organisatie. De Leden, die in 't bezit van een feestkaart waren, mochten redelijkerwijze verwachten beter ontvangen te worden.

Toch schijnt dit een gebrek te zijn, dat dikwijls voorkomt bij groote samenkomsten; misschien kan men met de opgedane ervaringen zijn voordeel doen en een meer praktischen weg vinden om Congressisten na gedane arbeid op aangename wijze verstrooing te verschaffen. Hier ontbrak de spreekwoordelijk geworden Duitsche „Gemütlichkeit“.

Een gunstige uitzondering hierop maakte de ontvangst op het Berlijnsche Raadhuis, waar echter slechts 400 Congresleden werden toegelaten. Het was werkelijk een schitterende avond; Berlijn heeft zijn gasten op waardige wijze ontvangen. Voor de genoodigden een onvergetelijke avond, maar bij de afgifte van toegangskaarten had het Comité misschien ook nog wel wat minder op goede vrienden kunnen letten.

Evenwel, zooals we reeds opmerkten, de organisatie van het wetenschappelijk deel was voortreffelijk. De zittingen werden op een geschikten tijd gehouden, tusschen 9 en 2 uur, zoodat men zijn middagen naar goedvinden kon besteden. Dat was verstandig ingezien.

Tegelijk met het Congres werd er in de „Lichthalle“ een wetenschappelijke Tandheelkundige Tentoonstelling gehouden. De eerste op haar gebied, was zij zeer belangrijk en men kan ze als uitstekend geslaagd beschouwen. Ik neem mij voor, aan 't slot van dit artikel hierop terug te komen.

Den 23sten Augustus, vrijwel op den bepaalden tijd, had in de groote zittingzaal de plechtige opening van het

Congres plaats. De zaal was geheel bezet, velen moesten zich met een staanplaats vergenoegen.

Schitterend — ook in letterlijken zin — was het auditorium. Hooge dignitarissen, vertegenwoordigers van binnen- en buitenlandsche regeeringen, afgevaardigden van vele Tandheelkundige Corporatie's woonden de plechtigheid bij.

Prof. Walkhoff, die na een korte rede van Prof. Godon op voorstel der „Fédération Dentaire Internationale" tot Voorzitter verkozen was, nam het woord voor zijn openingsrede.

Hij brengt in herinnering hoe de Tandheelkunde zich van haar ondergeschikten rang heeft opgewerkt tot een echt wetenschappelijke leer, welker elementen zich gronden op de leerstellingen der algemeene Geneeskunde, op de exacte natuurwetenschappen en de Technologie. Hoe gelukkig, dat de vertegenwoordigers der Tandheelkunde reeds vroeger in al deze richtingen zekere aanknoopingspunten gezocht en gevonden hebben. Wat in ons vak tot dusverre is bereikt, is alleen tot stand gebracht door de wetenschappelijke Tandheelkundige Vereenigen, door uitspraken harer leden in woord en schrift in de vergaderingen en vaktijdschriften.

Snel, bijkans te snel, zijn de ontdekkingen elkaar opgevolgd in de beide laatste decennia; derhalve ook de eischen aan haar beoefenaars gesteld, zoodat men zich moet inspannen om op de hoogte te blijven. Ieder moet van den ander, iedere natie van de andere leeren en daarbij helpen ons de Vereenigen en Congressen.

Bij dezen ijver om de Tandheelkunde te bevorderen kan het succes niet uitblijven en, evenals vroeger de Chirurgie miskend en ter zijde geschoven werd, maar zich daarna groot aanzien verworven heeft, zoo ook zal de Tandheelkunde door hare verdiensten voor het algemeen welzijn zich een eervolle plaats veroveren naast de andere academische vakken.

Onze met het Congres verbonden Tentoonstelling moet

als 't ware de belichaming zijn der geschiedenis van ons vak.

Uit zulk een overzicht der gezamenlijke prestatie's van een tak van wetenschap zullen ook in 't bijzonder de Regeeringen der afzonderlijke Cultuurstaten kunnen opmaken of en op welke wijze de betrokken wetenschap van staatswege gesteund kan worden.

In diepgevoelde woorden herdacht Spreker den zoo vroeg verscheiden *Miller*.

Hij was een man van waarachtig internationale beteekenis. Zijne werken, zijne verdiensten zullen een doorluchtig voorbeeld blijven tot in het verre nageslacht.

Prof. Walkhoff besloot zijn openingsrede met een woord van dank aan den Duitschen Keizer, die de oudste Tandheelkundige instrumenten uit den tijd der Romeinen aan de Tentoonstelling had afgestaan.

Nu volgen de toespraken van den Wirkl. Geh. Oberregierungsrat *Dr. Bumm*, den Vertegenwoordiger van het Duitsche Rijk, den Wirkl. Geh. Obermedizinal *Prof. Dr. Schmidtman* uit naam der Pruisische Regeering en het Pruisische Kultusministerie; — der Vertegenwoordigers van de Saksische Regeering en van de stad Berlijn.

In 't bijzonder wenschte ik gewag te maken van de rede van den Eere-Voorzitter van het Congres, den Geh. Rat *Prof. Dr. Waldeyer*.

Hij rekent het zich een hooge eer, het Congres te mogen begroeten. Zeer aangenaam was hem dit geweest, ook omdat hij tengevolge van zijn wetenschappelijken arbeid groote belangstelling gevoelde voor de Tandheelkunde.

Het onderzoek van het tandweefsel was een der eerste wetenschappelijke onderwerpen geweest, waarmee hij zich had bezig gehouden en gaarne kwam hij nog eens op de liefde zijner jeugd terug. Het onderwerp: „De ontwikkeling der tanden” is een der interessantste in de Anatomie, en groote Anatomen, zooals *Owen*, *John Tomes* en anderen hebben het bestudeerd in verband met Physiologie, Zoölogie, vergelijkende Anatomie en Anthropologie.

Het is een der interessantste feiten, dat het harde glazuur der tanden volgens de geschiedenis van zijn ontwikkeling uitgaat van de weeke opperhuid.

De Physiologie kent volgens hem bijna geen belangwekkender vraagstuk dan het op-elkaar-passen der boven- en benedentanden bij het kauwen. En dat is nog niet opgelost!

Evenzoo is hoogst opmerkenswaardig de tegenstand, die bij 't kauwen te overwinnen valt, de plaatsing en de vorm der tanden, hun verscheidenheid en daarbij hun doelmatigheid.

Voor al Miller heeft de Pathologie tot onderwerp zijner studiën gemaakt. In de Palaeontologie zijn de tanden van groote beteekenis; als het hardste maaksel zijn ze de oudste getuigen van vroeger bestaan. De Universiteit heeft het recht van Tandartsen de belangrijkste inlichtingen over palaeontologische tandvondsten te mogen verwachten, zooals Prof. Walkhoff die dan ook reeds verstrekt heeft, en het is ook haar plicht, daarom te vragen. De Universiteit en de medische Faculteit zullen er steeds toe bijdragen de Tandheelkunde te bevorderen.

Daarna kwamen de Vertegenwoordigers der buitenlandsche Regeeringen aan 't woord.

Voor Holland spreekt Dr. Van der Hoeven, die met Hamer uit Amsterdam Nederland officieel bij het Congres vertegenwoordigden.

Uit alle beschaafde landen waren Afgevaardigden tegenwoordig.

Nog volgden de toespraken van den Voorzitter van het Plaatselijk Comité, den Algemeenen Secretaris en den Secretaris met verschillende zakelijke mededeelingen, waarop de Voorzitter de eerste openbare zitting sloot.

Daarop begaven de aanwezigen zich naar de Lichthalle, waar de 1e Internationale Tentoonstelling geopend werd.

Prof. Dieck hield een rede, waarin hij het volgende op den voorgrond plaatste.

In de overtuiging, dat de beteekenis van zulk een Congres niet alleen gelegen is in verhandelingen en demonstratie's maar daarenboven moet verhoogd worden door de zinnelijke waarneming van de betrokken voorwerpen, werd het besluit genomen in verbinding met het Congres een Internationale Tentoonstelling voor Tandheelkunde te organiseren. De leidende idee hierbij was, dat de Tentoonstelling de illustreering en aanvulling der wetenschappelijke verhandelingen en praktische bewijsvoeringen moest zijn en de groepenindeeling stemt dientengevolge geheel overeen met de wetenschappelijke afdelingen van het Congres. Zoo moest zij het spiegelbeeld worden van de ontwikkeling der Tandheelkunde, van de hoogte, die deze thans bereikt heeft, en van het doel, waarop zij zich richt, ten einde de plaats, welke ze vervult bij wetenschappelijke nasporingen, haar beteekenis in verband met de algemeene geneeskunde en de volksgezondheid te doen uitkomen.

De Tandheelkunde stelt zich een hooger doel, dan alleen den grondslag te mogen vormen voor de geneeskundige behandeling van mond en tanden. De tand toch heeft als het hardste, 't meeste weerstandsvermogen bezittende produkt van het dierlijk en menschelijk organisme een beslist predomineerende beteekenis bij wetenschappelijke nasporingen, niet alleen wijl hij beter dan enig ander organisch produkt — met name ook meer dan het been — weerstand biedt aan den verwoestenden invloed des tijds, maar ook daarom, wijl hij in anatomischen vorm en structuur meer standvastig is en minder aan vervormingen onderhevig is dan de minder harde deelen des lichaams.

Het totaal der inzenders voor de wetenschappelijke Tentoonstelling bedroeg 134.

Daarvan kwamen uit Duitschland 92, — Oostenrijk 12, — Zwitserland 5, — Frankrijk en Engeland ieder 4, — Italië en Nederland 3, — Rusland, Spanje, Denemarken ieder 2, — Noorwegen, Zweden, Finland, Amerika ieder 1.

De redenaar eindigde met den wensch, dat de Tentoon-

stelling aan haar doel mocht beantwoorden, dat zij de beteekenis der Tandheelkunde voor wetenschap en praktijk, voor het heil van het individu, voor 't welzijn van geheele volkeren aanschouwelijk voor oogen mocht voeren dat zij nieuwe opwekking en aanmoediging mocht geven tot verdere ontwikkeling der Tandheelkunde ten dienste der wetenschap, ten dienste der menschheid.

Vervolgens richtte Prof. Waldeyer zich met een kort woord tot de vergadering en verklaarde de tentoonstelling voor geopend, waarna een rondgang gehouden werd.

's Namiddags ten 3 uur werd de eerste vereenigde zitting gehouden. Op voorstel van Prof. Walkhoff wordt Prof. Godon tot Voorzitter gekozen. Deze laat zich de keuze welgevallen en geeft het woord aan den Heer Howard Mummery — Londen, voor zijn rede: „De wetenschappelijke beteekenis van wijlen Prof. Miller voor de Tandheelkunde”.

Spreker wees op het gezonde, wetenschappelijke beginsel, waarvan de overledene bij al zijn onderzoekingen uitging, verder op het talentvolle en grondige in zijn experimenteermethoden. De meeste aandacht wijdde hij aan 't bestudeeren van de ziekteleer der caries en aan de wijze, hoe die te voorkomen: haar prophylaxis. Miller's grootste verdienste, waarmee zijn naam onafscheidelijk verbonden zal blijven, is het beroemde onderzoek van de tandcaries, welker wezen eerst door zijn navorschingen bepaald werd. Zijn onderzoekingen omtrent dispositie en immuniteit zijn van 't grootste belang voor de preventieve maatregelen ter voorkoming der caries, aan welke ziekte de Tandheelkunde wel in de eerste plaats haar aandacht moet schenken. Het schoonste monument, dat men, Miller's nagedachtenis ter eere, zou kunnen oprichten, ware wel de voortzetting en uitbreiding van zijn studiën door zijn navolgers. Miller's nasporingen mogen bij het oplossen van moeilijke wetenschappelijke vraagstukken navolgenswaard genoemd worden. Hij verdient, om 't geen hij op wetenschappelijk

gebied heeft voortgebracht en vooral ook om zijn edel karakter niet alleen aller hoogste bewondering, maar ook aller innigste liefde.

Levendige bijval en de dank van den Voorzitter beloonden den redenaar voor zijn voordracht.

Onder voorzitterschap van Dr. Brooks — Engeland houdt Choquet — Parijs zijn lezing: „Welk is het physiologisch proces bij de resorptie van de wortels der melktanden?” en bracht het volgende onder de aandacht:

In 't begin der 17de eeuw verschenen in Frankrijk de eerste mededeelingen over de resorptie der melktanden-wortels. In 1743 maakt Bunon een hypothese over dit vraagstuk openbaar. Hij noemde als bewegende kracht voor de resorptie den mechanischen druk, die door de blijvende tanden tegen de wortels der melktanden wordt uitgeoefend.

In 1786 publiceerde Bourdet een andere theorie; hij beweerde dat een eigenaardig proces intrad. Er werden namelijk, uitgaand van een bijzonder soort lichaam, sappen voortgebracht, die de wortels der melktanden oplossen.

Bourdet is te beschouwen als de voorlooper van Delabarre en J. Comes.

Ofschoon hun meeningen eenigszins uiteenliepen, moeten ze beschouwd worden als de scheppers der theorie, die gedurende 150 jaar als min of meer juist erkend werd.

In 't jaar 1881 werd een nieuwe hypothese opgesteld, die wij aan Redier en Lille te danken hebben. Dezen laten als drijfkracht voor de resorptie der melktanden een proces gelden, dat leidt tot verdichting der beenzelfstandigheid (refizierende Ossitis).

Malassez en Galippe vatten in 1887 den arbeid van Redier weer op, breiden die uit en bevestigen diens meening.

Sedert is dit thema veelvuldig bewerkt, voor alles in Duitschland, waar Adloff, Berten, Brandt, Baume, Ellenberger, Eichler, Kallhardt, Luniatschek, Miller, Von Metnitz, Scheff,

Treuenfels, Willigere. a. talrijke werken daarover in 't licht gaven. Heden kan ik, op grond van mijn onderzoek op het gebied der Anatomie van de menschelijke tanden en der vergelijkende Anatomie, bevestigen dat de meening, die Redier in 1881 uitsprak en die door Malassez en Galippe bekrachtigd werd, niet louter een hypothese is maar een op goede gronden steunende waarheid.

Levendig applaus beloonde ook dezen redenaar.

Prof. Dr. Scheff geeft als Voorzitter het woord aan Prof. Dieck — Berlijn, voor zijn voordracht: „De Röntgen-Photographie in de Tandheelkunde”.

In de eerste plaats wees Prof. Dieck op de beteekenis der Röntgen-Photographie voor de Tandheelkunde en vertoonde toen een aantal uitstekend gelukte opnamen, die meermalen den bijval der vergadering wekten.

Daar C. Matthew Henry Cryer wegens ongesteldheid zijn voordracht niet kon houden, werd de eerste openbare zitting gesloten.

Dinsdagmorgen ten 9 uur precies begonnen de zittingen in de afdeelingen.

Het congres bevatte de volgende Afdeelingen.

Sectie	I.	Anatomie, Physiologie, Histologie.
„	II.	Pathologie, Bacteriologie.
„	III.	Chemie, Physik en Metallurgie. b. Wetenschappelijke Photographie.
„	IV.	Diagnostik en bijzondere Therapie. Materia medica.
„	V.	Mondchirurgie en tandheelkundige chirurgische prothese.
„	VI.	Algemeene en Locale Anaesthesie.
„	VII.	Conserveerende Tandheelkunde.
„	VIII.	Kroon en brugwerk.
„	IX.	Orthodontie.
„	X.	Tand- en Mondhygiene.
„	XI.	Onderwijs en Wetgeving.
„	XII.	Geschiedenis en Literatuur.

Ruime, frissche localiteiten stonden daarvoor ter beschikking, zoodat het verblijf aldaar zelfs bij zeer talrijk bezoek niet ondraaglijk werd. Daarbij kwam het groote voordeel, dat alle sectie's in één huis bijna op dezelfde verdieping vereenigd waren.

Afdeeling I. Onderwerp van behandeling was het thema: „Over veranderingen in het kauwgewricht en de onderkaaks-hoek (voordracht Kieffer — Straatsburg), verder het thema: „Kauwgewricht en articulatie”.

Bern. Frank — Amsterdam, oogstte veel bijval met zijne bijdrage over het articulatie-vraagstuk. Hij toonde aan, dat men met het zoeken van een articulator op den verkeerden weg is. Het is onmogelijk een instrument te maken, dat aan de te stellen eischen voldoet, zoolang men niet in staat is, de juiste centra van de ingewikkelde en steeds gecombineerde kauwbeweging bij ieder individu vast te stellen. En zelfs voor het geval, dat men daar in slaagde, zou elk aanhoudingspunt voor de natuurlijke opstelling van het gebit nog ontbreken. Men moet een anderen weg uit. En deze gaat langs, zooals Frank het noemt, de wetenschap der tandstelling. Is men deze machtig, dan zal men in staat zijn een prothese van eenigen omvang te maken, die onmiddellijk aan de eischen der patienten zal voldoen. Vooral Gysi's, leerling, Dr. Eckner — Basel, nam het voor zijn leermeester op, maar de stemming was meer voor Frank's theorie.

Aan de discussie namen deel: Eckner — Bazel, Wallisch — Wien, Frank — Amsterdam. Ten slotte sprak nog Richter — Chemnitz, over „Mathematische constructie van het gebit en de beenderen die daarmee in verband staan”.

Afdeeling II. Landgraf — Budapest, sprak over de tanden als de oorzaak van Cryptogene Septis, waarbij hij uiteenzette, dat de chronische etterprocessen bij de tanden waarschijnlijk toegang vinden door de holten der tanden.

Bij de discussie legde Benda — Berlijn, er den nadruk

op, dat bij een lange reeks van injectie's vooral Septicemie en Intoxicatie de plaats van ingang, in weerwil van een zorgvuldig onderzoek, niet gevonden is; daarom is de aansporing, ook nauwkeurig acht te geven op het gebit, zeer toe te juichen. Dr. Bahner — Parijs, spreekt van een ernstig geval van trigeminus-Neuralgie, dat langen tijd geduurd heeft en veroorzaakt werd door een abces onder den wortel van de verstandskies in de onderkaak rechts. Na verwijdering van den wortel en uitkrabbing van het abces genas de patiente.

Afdeeling III. De Heeren Bostock, Dreschfeld en Kulka spraken over het Silicaat- en andere cementen. Bostock gaf meer speciaal tabellen over de sterkte der adhaesie, over inkrimping en gewichtsverlies; Dreschfeld verklaarde met voorbeelden de oorzaken van de ongelijke houdbaarheid der cementen; Kulka gaf een uiteenzetting der verschillende methoden die gevolgd worden om ze te beoordeelen en hun bruikbaarheid te onderzoeken. Een levendige discussie volgde.

In Afdeeling IIIb vertoonde Witzel Röntgen-Photographieën uit de ontwikkeling der Tandheelkunde. Prof. Stamborg — New-York demonstreerde aan de hand van Röntgenafbeeldingen de chirurgische behandeling bij ziekte der mondholte.

In Afdeeling IV werden voordrachten gehouden door Euler, Mosessohn, Zahn, Merrit en Greve. Aan de discussie namen deel: Mamlok, Euler, Dr. Hans Sachs, Prof. Mickelen Dr. Baumgartner. De besprekingen leidden evenwel niet tot een eindresultaat, dat allen kon bevredigen.

Afdeeling V. Prof. König gaf een kort, duidelijk overzicht over het vraagstuk der onderkaaksresectie en exarticulatie en toonde aan van hoeveel gewicht de samenwerking van Tandarts en Chirurg is. Billinger — Stockholm heeft de door Partsch bij resectie's aangewende

Hausmannsche banden gewijzigd; hij gebruikt gebogen zilveren platen.

Professor S c h r ö d e r — Berlijn, vertoont 3 patiënten die getuigen van 't goede resultaat, dat bereikt wordt met zijn naar 't beginsel van C l a u d e M a r t i n gekonstrueerde hardgummiplaten. W i l l i g e r — Berlijn verhaalt van een geval, waarbij hij een carcinoom van de onderkaak verwijderd heeft door halfzijdige exarticulatie.

K ö r n e r — Eberswalde, besprak zijn methode van aanvulling door middel van bruggen bij gedeeltelijke kaakafsnijding.

Geheimraad K r a u s e — Berlijn, verklaart aan de hand van lichtbeelden zijn methode om uitwassen bij het verwijderen van kwaadaardige gezwellen, als ze een hoogte van 6—7 c.M. niet overschrijden, met been- en weeke deelenplastic te bedekken. R e i n m ö l l e r, D i e c k, E c k s t e i n en H e r b s t kwamen in debat.

Afdeeling VI. B i e b e r f e l d — Breslau, sprak over algemeene narcose. Hij is van meening, dat elke stof, die in vet oplost, narcotisch werkt en ze werkt des te meer narcotisch, naarmate ze zich beter in vet als in water oplost. De narcose houdt op, doordat het narcoticum in 't lichaam langzamerhand onschadelijk gemaakt wordt en wel in de eerste plaats in 't bloed. B l a n k — Kiew, spreekt over algemeene en plaatselijke anaesthesie. Hij beperkt de locale anaesthesie tot de bijnieren preparaten in verbinding met cocaïne resp. bijnierenextracten. Hij stelt de volgende thesen op:

1. De injectie van bijnierenextracten als toegift van cocaïne en haar derivaten ten behoeve van lokale anaesthesie kan dreigende vergiftigingen veroorzaken.
2. De injectieanaesthesie is niet als een ideale vervanging van algemeene anaesthesie te beschouwen, maar slechts als minder gevaarlijk dan deze.
3. Het is wenschelijk een, zoo mogelijk internationale,

statistiek der mortaliteit en van verschijnselen van vergiftiging bij injectieanaesthesie op te maken.

Het door Fischer opgegeven onderwerp van bespreking: „Heeft de algemeene narcose recht van bestaan in de Tandheelkunde?” komt daarna in behandeling. Sachs, Lehmann en Fischer beantwoordden deze vraag ontkennend.

Frohmann sprak over de grenzen der locale anaesthesie in de Tandheelkunde. Deze houdt hij voor 't meest doelmatig in de Tandheelkunde en meent, dat slechts in heel bijzondere gevallen een narcose in aanmerking komt. Bij de discussie spreekt Rosenberg over de kwade kansen, die door handigheid en voorzichtigheid tot een minimum teruggebracht kunnen worden. Block neemt het op voor de narcose, Danger voor de plaatselijke injectie's, Fischer erkent de suggestieve en goede werking der injectiemiddelen, Danger verlangt, dat er in geval van narcose een arts bij geroepen wordt.

In Afd. VII sprak Julius Albrecht — Frankfort a/d Main, over het vullen der tanden met zelf vervaardigd goud. Hij geeft aanwijzingen voor het vervaardigen daarvan en prijst de goede eigenschappen en de goedkoopte van het preparaat.

Withaus — Rotterdam, komt op voor het gedeeltelijk gebruik van links snijdende boren en motiveert dit uitvoerig. Vervolgens beveelt hij een amalgama-doubleermethode aan, die uit een combinatie van week amalgama cement met daarovergelegd enkel amalgama bestaat. Kleurverandering en gevoeligheid van den tand moeten daardoor volgens hem tot een minimum beperkt worden. Hirschfeld — Parijs, houdt de Robisiëksche methode voor beter. Zinekler — Chemnitz, zet een doubleermethode uiteen en verdedigt ook 't gebruik van links snijdende boren.

Dan spreekt Weiser — Weenen, over goudvulling en goudinlay. Hij roemt de voortreffelijkheden der aloude, beproefde goudvulling, maar is toch van meening, dat ze

in vele gevallen door de inlegmethode vervangen moet worden, hoewel deze nog verbetering behoeft. C o h n — Rawitsch komt ook op voor de vaste vulling, daar de inleg slechts goede resultaten oplevert, als ze door een geoefende hand verricht wordt. S a c h s — Berlijn beveelt voor grootere holten den inleg aan, in 't bijzonder voor dezulke waarbij een contactpunt moet worden aangebracht, voor kleinere de folienvulling.

Volgens spreker behoorden de inlagen in geen enkele praktijk te ontbreken, wijl zij onschatbare diensten bewijzen bij het ondersteunen van bruggenprothesen.

In Afdeeling VIII spreekt W e i s e r over „De indicatie's en contra-indicatie's, de vervanging der tanden door bruggen in 't algemeen en de keus der methoden in 't bijzonder”.

Over kronenen brugwerk spreken nog Dr. A m o e d o — Parijs, Dr. R u m p e l — Berlijn, en A n g e l — Kopenhagen. Verder Dr. S c h e n k en R i e c h e l m a n n — Straatsburg. Alle voordrachten geven aanleiding tot levendige discussie.

Afdeeling IX werd geopend met een voordracht over Orthodontie en Gelaatsorthopaedie door Dr. J a c k s o n — New-York. Daarop spreekt V i l l a i n — Parijs over: „Het verschijnen der eerste kiezen”.

Dan komt aan de orde het onderwerp van bespreking: „Is de hypothese van A n g e l houdbaar, welke luidt, dat de natuur aan het plaatsen der eerste kiezen de grootst mogelijke zorg besteedt en in het bijzonder in de plaatsing der bovenste bijna nooit faalt?” K u n e r t — Breslau, brengt persoonlijk 4 punten tegen deze hypothese in. Verder nemen aan de discussie nog deel: Dr. S u b i r a n a — Madrid, P r i l l e n — Buffalo, D a v e n p o r t — Parijs, J a c k s o n — New-York, V i l l a i n — Parijs, K u n e r t — Breslau, H e r b s t — Bremen, Z i e l i n s k i — Berlijn, K ö r b i t z — Berlijn.

Afdeeling X. Voorzitter: Prof. J e s s e n.

De eerste redenaar J e n k i n s — Parijs, behandelt het

onderwerp: „Wat moet de moderne Tandheelkunde van den modernen staat verlangen?”

Het glanspunt zijner rede lag in de woorden: „De moderne staat verlangt zeer terecht algemeene leerplicht. Het is een levensbehoefte voor den staat, dat zijn kinderen systematisch geestelijk gevormd worden. Maar lichamelijke gezondheid is van even groot belang.”

Als tweede redenaar sprak Wheeler — New-York, over: „Statistiek van de gesteldheid der tanden van de leerlingen der Amerikaansche scholen”. De voordracht deed zien, dat de gesteldheid der tanden bij de Amerikaansche scholieren even treurige verhoudingen vertoont als bij de Duitsche. Terwijl in Duitschland de Gemeente de plicht op zich genomen heeft, voor de tanden te zorgen, is het in Amerika de particuliere liefdadigheid, die hulp brengt. Het gewenschte doel kan niet alleen door de gewone behandeling bereikt worden, maar ook door voorkoming der tandcaries en andere ziekten der mondholte.

Porter — Boston bevestigt Wheelers ervaringen.

Max Marcuse — Berlijn, behandelt: „De hoofdzaken, waarop men zich richten moet bij 't nemen van voorzorgen bij schoolgaande kinderen”. Hij verlangt naast geregeld onderzoek en behandeling betere toepassing der voorbehoedmiddelen tegen beginnende tandcaries. Hij vestigt de aandacht op 't gebruik van helsche steen, op extractie en afveiling als voorbehoedmiddelen en de proeven met nieuwere methoden door Prof. Michel — Würzburg over de versterking van het Rhodan in het speeksel, als voorbehoedmiddel. De voornaamste taak der Tandheelkundige Kliniek voor schoolgaande kinderen als hygiënische instelling moet zijn het voorkomen der tandcaries. Om het onderzoek geregeld bij alle scholieren te doen plaats hebben moest de medewerking der Onderwijzers worden ingeroepen.

Prof. Möller — Berlijn, spreekt daarop over: „De gemeentelijke Tandheelkundige Kliniek voor schoolgaande kinderen als hulpmiddel tot bestrijding der tuberculose”.

Spreker heeft op 53 scholieren met gezonde longen aan 36 carieuze gebitten geen werkelijke tuberculosebacillen gevonden, daarentegen op 41 gevallen 6 gevallen, waarbij ze in de mondheid voorkwamen. Op 194 schoolkinderen met zieke longen heeft Spreker bij 133 carieuze gebitten 14 maal, en op 182 gevallen 35 gevallen, waarbij ze in de mondheid voorkwamen. Daarom trekt hij deze conclusie: „De gemeentelijke kliniek voor schoolgaande kinderen biedt een machtig hulpmiddel tot bestrijding der tuberculose”.

Als volgend spreker behandelt Dr. K u n e r t — Breslau, het onderwerp: „Is de Tandheelkunde tegenwoordig op den goeden weg, houdt zij het juiste doel in 't oog bij het nemen van voorzorgen ten behoeve van schoolgaande kinderen?” Hij komt tot het resultaat, dat de hoofdoorzaak van het heden zoo enorm veldwinnen der tandcaries — daaromtrent is geen twijfel mogelijk — de slechte verkalking der tanden is, ten gevolge van onvoldoende voeding met zouten, in 't bijzonder kalkzouten.

Die onvoldoende opname van zouten komt meer op rekening van drie factoren: 1°. de afname „des Stillgeschäftes” (de voeding van het kind door de moeder zelve); 2°. de verkeerde wijze, waarop 't voedsel toebereid wordt, in 't bijzonder juist de in de laatste 2—3 decennia daaruit voortvloeiende ongunstiger samenstelling van het brood, alsook het enorm toegenomen verbruik van suiker en 3°. het meer toenemend gebruik van flauw, kalkarm water. Met deze punten dient men ter dege rekening te houden.

Prof. Dr. K e m s i e s — Weissensee, rector van een gymnasium, spreekt over de verzorging der tanden bij het hooger onderwijs. Hij besluit met den wensch uit te spreken, dat de Tandheelkundige zorg ook uitgebreid worde tot onbemiddelde scholieren van inrichtingen voor hooger onderwijs. Hij verbindt hieraan twee paedagogische eischen: 1°. Inrichtingen voor hooger onderwijs moeten het als

hun plicht beschouwen mee te werken aan individueële hygiëne.

2°. Met het onderricht in tand- en mondhygiëne moet reeds begonnen worden bij 't aanvankelijk natuurkundig onderwijs in de laagste klassen der gymnasia.

Als laatste spreker behandelt Dr. H e r r e n k n e c h t — Freiburg, Privaat-docent, het onderwerp: „Tandcaries en Prophylaxe”. Zijne meening over antiseptische tandverzorging vat hij samen in de volgende zinnen:

Door bactericide middelen kunnen de bacteriën in de mondholte niet uitgeroeid worden. De aanwending van zulke middelen is derhalve als nutteloos te verwerpen, bovendien kunnen ze bij langdurig gebruik schadelijk werken.

Om een buitengewone toename van het aantal bacteriën, dat in normale omstandigheden in de mondholte aanwezig is, te verhoeden, is een geregelde verzorging van mond en tanden met mechanische middelen voldoende. 't Meest proefhoudend als prophylaktisch middel tegen tandcaries is gebleken het toucheeren met helsche steen.

Aan het slot der zeer interessante zitting werden de volgende besluiten aangenomen.

1. De oprichting van gemeentelijke klinieken voor schoolgaande kinderen is een internationale eisch van den tijd in het belang der volkshygiëne.

2. Ze is een krachtig hulpmiddel tot voorkoming en bestrijding van infectieziekten en in 't bijzonder van tuberculose.

Eveneens worden de besluiten der hygiënische Commissie van de Fédération Dentaire Internationale aangenomen.

1. De Commissie dringt er bij 't Congres te Berlijn op aan, zich uit te spreken over de waarde en de beteekenis van geneeskundige voorzorgsmaatregelen bij schoolkinderen en spreekt den wensch uit, dat het Congres kennis neme van de uitkomsten, door enkele tandartsen en autoriteiten in Duitschland verkregen, en dat het de andere landen

der aarde moge aanbevelen, dergelijke regelingen te treffen.

2. De Commissie spreekt den wensch uit, dat het Congres de waarde der Tandheelkundige zorg voor leger en vloot erkenne, en dat het voor noodzakelijk verklare, dat Tandheelkundige hulp uitsluitend wordt verleend door personen, die een Tandheelkundig Diploma bezitten.

In Afd. XI (Onderwijs en Wetgeving) werd o. a. ook een voordracht gehouden door Dr. v. d. Hoeven — Den Haag, over „De grenzen van het geneeskundig onderwijs in de Tandheelkunde”.

In Afd. XII werden de volgende besluiten aangenomen:

1. Het is wenschelijk, dat de Uitgevers der voornaamste tijdschriften zich verstaan omtrent de werken en vergaderingen (met inbegrip van die, welke op de Geneeskunde betrekking hebben), die besproken moeten worden.

2. Het is wenschelijk, dat de Uitgevers exemplaren uit leeskringen, die vrij worden, afstaan aan de groote volksbibliotheken.

Donderdag ten 9 uur had de tweede gemeenschappelijke zitting plaats, die geopend werd door den Voorzitter van het Congres. Tot Eerevoorzitter werden benoemd Francis Jean, Brooks en Guilford.

Eerst komt Prof. Römer, uit Straatsburg aan het woord met zijn voordracht: „De Pathologie der tandpulpa. Spreker geeft de resultaten van zijn omvangrijken arbeid ten beste. In de eerste plaats geeft hij een overzicht van de indeeling der verschijnselen en geeft aan de hand van prachtige lichtbeelden een verklaring der afzonderlijke stadiën. Tot slot volgden eenige beelden, die de inwerking der arsenikzuren op de pulpa aantoonde. De Heer Walhoff dankte den redenaar en de talrijke toehoorders gaven door langdurig, levendig applaus blijk van erkentelijkheid voor 't genotene.

Fischer — Greifswald, doet verslag omtrent zijn onderzoek naar het weerstandsvermogen der pulpa. Dit weerstandsvermogen is verschillend al naar den gezondheids-

toestand des menschen. Tot bescherming wordt reserve-„Dentin” gevormd. Ontstekingen worden gelokaliseerd door de vorming van een pyogene membraan, verwondingen met opening der pulpa's door vorming van een korrelige stof, (Granulationen) die zeer gemakkelijk door het tandvleeschepithelium gevormd (epitheliert) wordt. Hij bewijst dit met verschillende voorbeelden. Door deze inrichtingen tot zelfbescherming kunnen de tanden nog lang behouden blijven.

Fischer heeft in 12 gevallen na amputatie's van pulpapolypen door afsluiting met cement aangetoond, dat de wortelpulpa in leven blijft. Bij ziekte van het lichaam in 't algemeen vermindert het weerstandsvermogen aanzienlijk en bij acute infectieziekten treedt spoedig etterige oplossing der pulpa in. Met name speelt de influenza een groote rol. Fischer maakt de gevolgtrekking, dat de bestrijding van alle ziekten in 't algemeen ook vermeerdering van het weerstandsvermogen der tandpulpa's ten gevolge heeft en daarmee ook een beteren staat der gebitten bij latere generatie's. Aan de hand van lichtbeelden toont hij het ontstaan van „Dentikeln” reeds in de tandkiem. De voortreffelijke, gekleurde platen konden slechts ten deele vertoond worden, daar de electriche verlichting van het projectieapparaat weigerde. De redenaar werd levendig toegejuicht.

Prof. Bönnecken — Praag, krijgt daarop het woord voor zijn voordracht over de pulpa-amputatie. Hij beschouwt de door Witzel aangegeven pulpa-amputatie voor een der grootste weldaden. 12 jaar geleden nog was spreker van meening dat exstirpatie de eenige geoorloofde behandeling was, heden verklaart hij, dat slechts die totaalextractie, welke geschiedt zonder kwetsing van het perioost een werkelijk betrouwbare behandeling is. Is deze niet mogelijk, dan kan men altijd nog de voorkeur geven aan amputatie. Spreker behandelt de amputatiemethoden zeer uitvoerig en schenkt in 't bijzonder de

aandacht aan zijn eigen methode; volgens welke hij door zijn 19-jarige ondervinding 2,4 % mislukkingen te boeken heeft. Daarbij moet men bedenken, dat een groot aantal patienten zich aan verdere observatie onttrekken. Spreker noodigt de aanwezigen uit statistieken aan te leggen. Alles te zamen genomen is de amputatie een der belangrijkste schreden voorwaarts in den laatsten tijd.

De beteekenis der normale occlusie wordt daarop door K ö r b i t z — Berlijn, behandeld.

J a c k s o n — New-York, wijst er op van hoeveel belang het is, onregelmatigheden in de plaatsing der tanden te voorkomen; men moet daarmee dus zoo vroeg mogelijk beginnen, opdat het uiterlijk verfraaid, de functie verhoogd en de tandcaries voorkomen wordt.

D a v e n p o r t en G o d o n — Parijs, behandelen beiden plaatsing der tanden en normale occlusie.

Prof. S c h r ö d e r — Berlijn spreekt over de onmiddellijke prothese en komt tot de slotsom, dat bij de onderkaak de onmiddellijke vervanging een conditio sine qua non is, bij de bovenkaak is ze echter niet op haar plaats.

Hier zou men het plaatsvervangend deel eerst na de genezing kunnen inzetten. B r o p h y roemt S c h r ö d e r's resultaten, hij rekent diens uiteenzettingen tot het beste wat op het congres ten gehooore gebracht is.

Vrijdags werden de zittingen in de afdelingen weer hervat. Ze mochten zich over 't algemeen verheugen in talrijk bezoek.

Ook al noemde ik slechts de sprekers met hun voordrachten en demonstratie's, dan nog zou ik te uitvoerig worden. Ik zal mij ertoe beperken, diegene te releveeren, die naar mijne meening 't belangrijkste zijn en speciaal de X^{de} Sectie wat uitvoeriger behandelen.

R e i n m ö l l e r — Rostock, demonstreerde Röntgenphotographieën uit de praktijk; ze waren voortreffelijk en ik had nog nooit zulke goed gelukte opnamen gezien.

Ook de kleurenphotographie (Lumière) bewijst de weten-

schap reeds diensten. Stereoscopische opnamen van zieken geven een natuurlijk beeld van verschillende ziekelijke aandoeningen. Bij afwezigheid van of bij gebrek aan patiënten kan dus de leeraar ten allen tijde beschikken over demonstratief materiaal, dat in vele opzichten het natuurlijke nabij komt en in de toekomst een onmisbaar hulpmiddel zal blijken.

Een uiterst levendige discussie volgde na de behandeling van het onderwerp: „Is bij het maken van kronen en bruggen de dévitaliseering der pulpa van zelf sprekend?” Men komt tot de conclusie, dat voor elk geval afzonderlijk beslist moet worden.

In Afd. IX spreekt *K u h n e r t* — Breslau, over kaakuitzetting; *H e r b s t* — Bremen, over retentieapparaten; *D a v e n p o r t* — Parijs, over de noodzakelijkheid van normale occlusie. Alle sprekers die aan de discussie deelnemen, stemmen met den laatste in.

C u n n i n g h a m — Cambridge, *P o t t e r* — Boston, *W h e e l e r* — New-York en *C a r l s o n* — Gothenburg, spraken in Afd. X over „Propaganda voor tand- en mondhygiëne”.

W i t t h a u s — Rotterdam, sprak over de registratie van den status praesens en de behandeling als middel tot propagatie der tandhygiëne.

C a r l s o n, sprekend in opdracht van *L e h n h a r d t s o n*, doet het voorstel een internationaal Comité voor openbare mondhygiëne te vormen.

S c h ä f f e r - S t u c k e r t — Frankfort, sluit zich hierbij aan en stelt voor in dit Comité een vertegenwoordiger van het Deutsche Centrale Comité voor verzorging der tanden op de scholen en een vertegenwoordiger der hygiënische Commissie van de F. D. I. te kiezen. Prof. *J e s s e n* verdedigt warm de vorming van dit Comité in aansluiting aan de F. D. I. *C a r l s o n* stelt voor, dat de verschillende regeeringen zich met elkaar in verbinding stellen door de nationale hygiënische Comité's.

Marcuse — Berlijn, heeft geen andere bezwaren tegen de vorming van het internationale Comité, dan die op het technische bestuur betrekking hebben. De wetenschap en zoo ook de hygiëne is internationaal en al hebben ook de staten verschillende constitutie's, al worden de hygiënische inrichtingen ook uit verschillende middelen gesteund, toch is het internationale Comité alleen reeds van waarde door de vorming eener internationale Statistiek, de grondslag van alle wetenschap.

Witthaus — Rotterdam, acht de bezwaren der F. D. I. niet zoo groot, dat ze een beletsel zouden zijn voor de samenstelling van het Comité.

De motie Lenhardtsen wordt daarop aangenomen, nadat ze door Stark — Rotterdam, gewijzigd is als volgt: De X^{de} Afd. van het 5de Internationale Tandheelkundig Congres spreekt in aansluiting met het voorstel Lenhardtsen — Stockholm, den wensch uit, dat in de hygiënische sectie der F. D. I. uit ieder land tandartsen verkozen worden die zich in hun vaderland in verbinding stellen met de regering en met reeds bestaande vereenigingen, waarin regeeringsbeambten, onderwijzers en artsen vertegenwoordigd zijn, tot doorvoering van ons streven.

In verband met deze motie werden gedelegeerden uit 18 landen verkozen, voor Holland Klinkhamer — Den Haag, Witthaus en Stark uit Rotterdam.

Tot Eerevoorzitter werd Cunningham — Cambridge, verkozen, tot Voorzitter Jessen — Straatsburg, tot Secretaris Lenhardtsen — Stockholm.

Verder kwam de vraag in behandeling, over tandhygiëne in het leger en bij de marine. Hoe moeilijk die hygiëne-dienst practisch door te voeren is, bewees de gevoerde discussie. In Duitschland en Amerika wordt reeds in deze richting bevredigend gewerkt, maar de financiëele kwestie speelt daarin nog een groote rol. Ten slotte werd toch met algemeene stemmen de volgende motie aangenomen:

„Het vijfde internationale congres voor tandheelkunde verklaart de tandheelkundige voorzorgen in het leger en bij de marine voor noodzakelijk tot het behouden en versterken van de weerbaarheid van ieder volk, en houdt het voor wenschelijk, dat de noodige voorzorgsmaatregelen genomen worden door van staatswege aangestelde militaire tandartsen”.

De rij der voordrachten wordt voortgezet door Dr. Ritter — Berlijn, over „Tandverzorging bij de Rijksverzekering sinrichting”. Hetzelfde onderwerp behandelde Dr. Freund. Beide redenaars deelden in de eerste plaats mede, in hoeverre de tandheelkundige voorzorgsmaatregelen in inrichtingen van verzekering in 't algemeen genomen worden in Duitschland en bijzonder te Berlijn. De kosten ook voor de ziekenfondsen, zooals de statistieken bewezen hebben, zijn niet te hoog, zelfs daar waar men zich uitsluitend de hulp van gediplomeerde tandartsen heeft verzekerd.

Voor alles werd de zeer rechtvaardige eisch gesteld, dat geen onbevoegden mochten aangenomen worden. De meeste beschaafde staten verlangen een bijzonder examen voor tandarts en met het grootste recht moeten geëxamineerden voor alles bij deze ambten worden voortgetrokken.

In Duitschland heeft ieder burger het recht tandarts te spelen (echter waarschijnlijk nog slechts voor korten tijd) en zodoende is het duidelijk, waarom men op dit onderscheid zoo grooten nadruk legde.

In Holland mogen wel is waar slechts gediplomeerden de praktijk uitoefenen. Zeer streng wordt echter deze gewichtige wet niet gehandhaafd. De vaak onbeschaamde advertenties in de dagbladen en de af en toe gepubliceerde veroordeelingen van overtreders, bewijzen, hoe sterk nog het kwakzalverswezen voortwoekert.

Hier kunnen onze rechters nog een dankbaar arbeidsveld vinden en het ware te wenschen dat van hun kant eens energie daartegen werd opgetreden.

Prof. Bönnecken uit Praag behandelde in hoofdzaak in zijne interessante voordracht deze hier neergeschreven gedachten en eindigde met de slotstelling — dat de tandheelkundige behandeling der lijdende menschheid aan de tandartsen toekomt.

Ten slotte werd de volgende motie aangenomen: „Ook bij de ziekenfondsen, Rijksverzekeringsinrichtingen, in de hospitalen, klinieken, weeshuizen, idioten-, doofstommen- en blinden-Instituten, gevangenis, in de industrie en het fabrieksbedrijf moeten logisch de tandheelkundige voorzorgsmaatregelen worden ingevoerd.”

Hiermede was het zeer belangrijke werk der 10de sectie ten einde. Moge het dat succes hebben, dat de leden ervan verwachten en dezen zoo eenigermate beloofd worden voor den reuzenarbeid, dien zij verricht hebben.

Zaterdag om 1½ had in de groote zaal van het Rijksdaggebouw in tegenwoordigheid van de u reeds bekende overheidspersonen de slotzitting plaats. Ook nu een enorme belangstelling.

Door den vertegenwoordiger van het ministerie van eeredienst werden eerst de behaalde prijzen bekend gemaakt, door de deelnemers aan de tentoonstelling gewonnen. Enkele boden hun zeer kostbare inzendingen aan het tandheelkundig instituut ten geschenke aan.

Daarna nam de Engelsche vertegenwoordiger het woord en stelde in naam van de Engelsche regeering en van de British Dental Association voor om het tandheelkundig congres in 1914 te Londen te houden. Dit voorstel werd aangenomen.

Prof. Walkhoff hield een korte, zeer hartelijke afscheidsrede en werd met de gebruikelijke eerbewijzen de zitting gesloten.

Aan 't slot van mijn verslag gekomen, rest mij nog, ingevolge mijne belofte, met een enkel woord gewag te maken van de tentoonstelling.

Zij is in twee hoofdgroepen verdeeld, de eene wetenschappelijk is in de couloirs en de rotonde ingericht, de andere industriëel is beperkt tot de schrijf- en leeszaal.

Het Comité heeft het ministerie van kunsten en wetenschappen voor haar plan belang weten in te boezemen, zoodat dit niet slechts een subsidie van 3000 mark voor de tentoonstelling heeft geschonken, maar ook een staatsprijs, welke nog een tweede uitgave van 3000 mark vereischte.

In de couloirs aan den Zuidkant zijn voorwerpen, betrekking hebbende op de palaeontologie, zoölogie, vergelijkende anatomie, pathologische anatomie en bijzondere pathologie, uitgesteld. De eerste vitrine bevat praeparaten van anomalen en pathologischen aard, van olifantstanden, tentoongesteld door het tandheilkundig instituut te Berlijn en door prof. Dieck.

In twee verdere vitrines is een verzameling te zien, bijeengebracht door prof. dr. Branca. Het is een voorstelling van het tandenwerk der fossiele dieren door alle diersoorten heen.

Rijk van inhoud en toch weldadig aandoende door de inachtgenomen beperking is de anatomische afdeling van de universiteit van Berlijn, bestaande uit 35 praeparaten van schedels en een aantal modellen van menschelijke embryo's. Dan volgt de collectieve tentoonstelling van het pathologische museum en het pathologische instituut van de universiteit van Berlijn. Deze biedt in 80 exemplaren allermerkwaardigste voorbeelden van fossiele en vitale schedels en in 't bijzonder van kakenmisvormingen, van kaketumoren, phosphornecrose, noma, tuberculose, enz., enz.

Hierbij sluiten zich aan de exposities van de Koninklijke Chirurgische Kliniek, van de gasthuizen Urban, Friederichshafen, Moabit, Virchow en andere.

In de noordelijke wandelhal zien wij links een verzameling van afgietsels over chirurgie en pathologie van den mond.

en van het gelaat, van prof. Brandt en verder de goudpraeparaten van dr. Herbst.

Voor alles is hier bezienswaardig de rijke verzameling van de centraal inrichting voor tandhygiëne en van de kliniek van Krupp, een complete inzending van het ministerie van oorlog, welke de uitrusting van den veldtandarts in oorlogs- en vreedestijd omvat. Interessant is eene verzameling schotwonden aan de kaken.

Zeer belangrijk is de complete tentoonstelling van het Comité voor tandverzorging in de scholen, die bijna twee zalen in beslag neemt. Deels langs de wanden, deels in de portefeuilles op de tafels ligt het materiaal voor de verzorging der kinderen van de volksscholen in Duitschland en ook gedeeltelijk in het buitenland. Deze tentoonstelling geeft een duidelijk beeld van de pogingen tot het tegengaan van de ziekten van het gebit der kinderen, welke ziekten in schrikbarende mate toenemen.

J. STARK GZ.N.